

KAMENNÉ MEZNÍKY

Vlastn ani není tak vzdálena doba, kdy na-e pole je-t lenil bezpo et mezí. N kdy -ir-ích, jindy jen uzounkých, ale hlavn z obou stran kařdoro n odorávaných. Zna ily je zpravidla masivní kamenné mezníky, odd lující nejen pole, nýbrř i zájmy a osudy jednotlivých vlastníků .

Co v-echo by mohli tito ml enliví sv dci vypráv t! Neřl o tyto kameny zachytila radlice velkých pluh , neřl opu-t ny a zapomenuty z staly pohozeny n kde na okraji scelených lán nebo zmizely v základech nových rodinných domk , u nejednoho z nich se vyst ídala ada soudních znale , kte í m li rozhodnout, zda byly skute n , nebo jen domn le posunuty.

Vá-nivé spory o pouhý řdíbec pole se táhly ěsto celá léta a kon ily zpravidla teprve tehdy, kdyřl ob znesvá ené strany p í-ly o v-echo. Snad se nám dnes takový p ístup m ře zdát malicherný a mlad-ím generacím mořná i neskute ný. Ale p da, to nebyl pro lov ka na venkov jen soukromý majetek. P edstavovala p edev-ím kus řlivotní jistoty, vyv rající ze staletími ov ené zku-enosti, ře její vlastnictví umořl ovalo p eřlít i doby nejtířliv j-í.

B hem historicky krátké doby se tvá nost na-í vesnice od základ zm nila. A nejsou to zdaleka jen meze, co p estalo být jejím charakteristickým rysem. Proces socializace zem d lství p inesl zásadní prom ny ve struktu e a organizaci zem d lské výroby, spolu s p echodem k socialistické zem d lské velkovýrob postupovalo formování t ídy družstevního rolnictva, nový charakter práce vytvá el i nové p ístupy a řlivotní styl venkovského obyvatelstva.

Bo ily se tradice ó a ěsto velmi bolestn ó vytrácelo se zastarávající nebo uřl staré. Postupující mechanizace vytla ovala z polí ru ní práci, stejn jako z cest tak typické dlouhé řeb i áky, na které se p í řních nakládaly desítky t řlkých snop , symbolizujících dosařenou úrodu.

V myslích ady lidí pom rn dlouho p etřvávaly idealizující p edstavy o poklidném a spokojeném řlivot rolník v minulosti, o idyllické práci uprost ed p írody a nemén harmonických mezilidských vztazích. Ale kařdý, kdo tuto řromantickou ě minulost poznal na vlastní k ři, moc dob e ví, ře pravda je úpln jiná. ře pro v t-ínu obyvatel venkova to byla jen stra-řlivá, úmorná d ina, k nířl by se sotva kdo cht l vrátit.

(Doleřal, J., Pekárek, J., Kmoní ek, J.: *Kdyřl mizely meze. Kapitoly z kolektivizace východo eského zem d lství v letech 1949-1960*. Kruh, Hradec Králové 1987, s. 768.)

MOŽNÉ OTÁZKY:

Jak tento text z roku 1987 představuje proces kolektivizace? Co dobrého a co špatného přinesl?

Jak se obraz scelování v tomto textu liší od dobové propagandy z 50. let?

Co se stalo s mezními kameny? Znáte ze svého okolí nějaký mezník? Pokuste se v krajině a v paměti jejích obyvatel najít stopy nějakých mezí.

Jak se ukázka staví k minulosti? Ať už k samotné kolektivizaci i k době, která jí předcházela.

Co je na mezích dobrého a co špatného? Měly, a neměly být zachovány?

Lze v dnešní době meze obnovit? Mělo by to smysl?

MEZE

Kamenné masivní mezníky, p íkopy, k oviny, p -iny apod. z eteln po desetiletí odd lovaly nejen pole, ale s nimi i r zné zp soby obhospoda ování p dy a asto rozporné zájmy jednotlivých vlastníků. Katastrální mapy se po léta neustále m nily i v souvislosti s probíhající první pozemkovou reformou a dal-ími hospodá skými úpravami p dy za první republiky. Stále v-ak v realit i díky chyb jícím zákonným úpravám p evládala rozptýlená polí ka nevhodných tvar se -patným p ístupem a obtíflným uflitím mechanizace. Tento stav se za al zásadn m nit afl po druhé sv tové válce, kdy do-lo v návaznosti na retribu ní dekrety prezidenta Edvarda Bene-e k p erozd lení zkonfiskované p dy N mc , Ma ar a zrádc . Posléze byla konfiskovaná p da v drflení velkostatk i men-ích statká nejprve p erozd lena ve prosp ch malých a st edních rolník a pak do vlastnictví státních statk a prvních p edch dc jednotných zem d lských družstev. Jifl p i scelování pozemk pro první státní statky do-lo k nevhodným zásah m do krajiny. Skute né vyvrcholení tohoto destruktivního p ístupu k venkovské krajin p edstavovalo násilné rozorávání mezí na po átku 50. let a vytvá ení velkých lán pro pot eby JZD vy-ích typ . Rozorávání mezí a polních cest m lo být vrcholem my-lenky kolektivního hospoda ení v boji proti švesnickým bohá m a ostatním š-k dc m, kte í lpí na soukromém vlastnictví. Od spole né rostlinné výroby na scelených lánech byl ufl jen kr ek ke kýflnému dovr-ení socialistického typu hospoda ení. Z hlediska uflití mechanizace bylo scelování obd lávaných ploch ú elné i pot ebné. Politicky motivované rozorávání mezí v-ak nezohled ovalo moflné negativní ekologické následky. P i scelování zmizely tisíce hektar p írodní vegetace, byly vykáceny desítky kilometr stromo adí apod. P da byla vystavena v trné i vodní erozi se v-emi dal-ími d sledky: poklesem bonity p dy, sniflováním výnos , zne i-t ním vodních zdroj zejména dusíkatými um lými hnojivy, zaná-ením tok a nádrflí. Scelování polí, likvidace mezí, cest i drobných sakrálních památek a s tím spojený tlak na p ejmenování krajiny (likvidace pomístních názv), to v-e se výrazn promítlo nejen do podoby krajiny, ale téfl do charakteru venkovského spole enství. Spolu se zásahem do krajiny byl proveden i zásah do pam ti a tradic eského venkova.

(Zdroj: PETRÁ , J.: *Rolník v tradi ní evropské kultu e*. Set Out, Praha 2000.)

Doleřal, J., Pekárek, J., Kmoník, J.: *Kdyř mizely meze. Kapitoly z kolektivizace východo eského zem d lství v letech 1949ó1960*. Kruh, Hradec Králové 1987.

KOLEKTIV AUTOR (JAN DOLEŘAL, JOSEF KMONÍ EK, JI Í PEKÁREK)

Autorem studie mapující proces kolektivizace ve východních echách v letech 1949ó1960 je kolektiv t í regionálních historik . Josef Kmoník vystudoval v 50. letech na Filozofické fakult UK v Praze obor historie ó archivnictví. Po celá 60. léta p sobil na r zných archivá ských pozicích (nap . Kuks, Chlumeck nad Cidlinou, Pardubice atd.) a v 70. letech za al p edná-et na Vysoké -kole chemicko-technologické v Pardubicích. Na konci této dekády p e-el na léka skou fakultu v Hradci Králové, kde setrval ařl do roku 1989. V historické publika ní innosti se zam oval na novodobé d jiny východních ech, zejména na protinacistický odboj, odsun Němců a vývoj po druhé sv tové válce. Spolu s ním na publikaci *Kdyř mizely meze* spolupracovali Jan Doleřal, autor historických prací o východních echách, a Ji í Pekárek, pí-ící historické a vlastiv dné práce z královéhradeckého regionu.

KDYŘ MIZELY MEZE

Auto i publikace se snařili zaznamenat hlavní dopady procesu kolektivizace v letech 1949ó1960 na území kraj Hradec Králové a Pardubice. Jejich cílem bylo p íblířit vedle obecných tendencí také ur ité specifické p ístupy, které ovliv ovaly pr b h řsocializace venkovaõ ve východních echách. Studii *Kdyř mizely meze* lze rozhodn adit mezi pr kopnické publikace o tomto tématu vydané p ed rokem 1989. Auto i se snaří nahlířet na kolektivizaci mnohem kriti t ji neřl p edchozí normaliza ní literatura a film. P es mnohé ideologicky zabarvené klady tohoto procesu poukazují na problémy spojené s po áte ním prosazováním kolektivizace na venkov , zvlá-t neuvářfenými zásahy do krajiny a nemalým tlakem na rolnické obyvatelstvo.